

klasiklerle yüzleşme bilincinin gelişimi

Burhanettin TATAR

Prof. Dr., Ondukuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Klasik metinleri okumak, şayet varsa hangi eserleri(mizi)n klasik olduğu sorusunu bir tarafa bırakırsak, artık gelenekselleşen bir soruyu okurların zihnine düşürmektedir: Klasik metinler, bir modern olarak/modern gözle nasıl okunmalıdır? Klasik metinlerin, klasik unvanına sahip olabilmeleri için uzunca bir zaman testinden geçmek durumunda kaldıkları göz önüne alındığında, her okurun kendisini klasik-modern ikilemi içinde bularak klasik metinleri okumaya başladığını kolayca gözlemleyebiliriz. Bu ikilem hangi bağlamlarda ele alınırsa alınsın, temelde klasik metin ile okur arasında bir 'zaman farkı bilinci'nin belirleyici bir rol üstlendiği açıktır.

Klasiklerin zaman testinden geçerek bize kadar ulaşmaları, anlam dünyalarını bize değin erıştirmiş olmaları, Hegel'in deyişiyile, kendilerini yorumlayan metinler olmaları ile aramızdaki zaman farkı bilincinin belirleyici rol üstlenmesi ilk bakışta bir tür çelişki gibi görülebilir. Ancak bu çelişkili görüntünün aslında "zaman" kavramının kendisinden

kaynaklandığını kolayca fark edebiliriz. Zira “zaman” kavramı kendi içinde hem eski hem de yeniye aynı anın iki farklı boyutu gibi taşımakta ve bu yönüyle hem bize değin ulaşan hem de bizden kopup gözden yiten bir şey gibi ortaya çıkmaktadır.

İşte klasiklerle aramızdaki bu zaman farkı bilinci nedeniyle klasik metinleri hem bize değin ulaşan hem de bizden uzaklaşmakta olan bir anlam dünyası şeklinde algılarız. Ne var ki benzer bilinçlilik durumunun aslında bizim kendi varlığımızla ilişkili olarak da tezahür ettiğini fark etmekte gecikmeyiz. Zira kendimizi hem içinde bulunduğumuz ana erişen hem de bu anın gerisine doğru sarkarak uzaklaşmakta olan varlık olarak algılarız (Kuşkusuz Heidegger’in söylediği gibi, her an kendimizi geleceğe de proje yapar yani bir bakıma yansır ya da fırlatırız).

Ancak eski-yeni ikilemi içinde yer tutan veya bu ikilemin oluşmasına yol açan zaman farkı bilincinin aslında kendi varlığımızı algılama tarzımız için de geçerli olduğunu gördüğümüzde, klasiklerle aramızdaki zaman farkı bilincinin kısmen dönüştüğünü yani klasiklerle eş-süremlî (diachronic) bir ilişki içinde bulunduğumuzu anlarız. Böylece kendimizi klasiklerin önünde giden, klasiklere yol açan varlıklar olarak algılama yerine benzer zaman bilinci içinde klasiklerle eş-süremlî bir hayat sürdürdüğümüzü fark ederiz. Sonuçta klasiklerle aramızda eski-yeni/önce-sonra/geleneksel-modern gibi bir ilişkiden ziyade aynı anın iki farklı boyutu içinde birlikte yer alan, dolayısıyla aynı temel anlam dünyasını paylaşan iki hayati unsur arasındaki ilişkinin söz konusu olduğu açığa çıkar.

Kuşkusuz bu bilinçlilik durumu, klasiklerin bizlerden çok daha uzun ömürlü oldukları ve bu yönüyle hala doğrudan erişemediğimiz farklı bir zaman dilimine ilişkin önemli verileri kendilerinde taşıya geldikleri gerçeğini göz ardı etmez. Aksine klasiklerin bizden uzun ömürlü olmalarının bizim geçmişe dair projemiz ya da geçmişle bir tür bağlantı kurmamız açısından kritik bir rol oynadıklarını sürekli hatırd tutar. Bu yönüyle klasiklerin bizde sürekli bir “farklılık” bilincini ayakta tuttuğunu, hem bize ait olan hem de bize ait olmayan bir unsur olarak aşı-

nalık-yabancılık diyalektiğine yol açtıklarını için başında kabul eder.

Böylece klasiklerle aramızdaki ilişkinin soyut bir zamansal farklılık bilincinin ötesinde somut bir muhteva farkı bilincini barındırdığı tezahür eder. Bu durum, işin doğrusu, zamansal farklılıktan çok daha derin bir soruyu, varlık sorununu gündeme getirdiği için kritiktir. Zira hem klasiklerle eş-süremlî bir hayat sürmek hem de onlarla ilişkimizde muhteva farkı bilincine sahip olmak, ontolojik ifadesiyle, varlığın farklı tezahürlerini aynı anda tecrübe etmektir. Daha açık deyişle, klasikler muhtevaları itibarıyla farklı bir varlık tezahürü ya da tasavvurunu bizimle eş-süremlî olarak ifşa ettikleri için varlığın sadece bizim tasavvurlarımıza indirgenemeyen bir yönünün olduğunu açığa çıkarırlar.

İşte klasiklerle aramızdaki bu zaman farkı bilinci nedeniyle klasik metinleri hem bize değin ulaşan hem de bizden uzaklaşmakta olan bir anlam dünyası şeklinde algılarız. Ne var ki benzer bilinçlilik durumunun aslında bizim kendi varlığımızla ilişkili olarak da tezahür ettiğini fark etmekte gecikmeyiz. Zira kendimizi hem içinde bulunduğumuz ana erişen hem de bu anın gerisine doğru sarkarak uzaklaşmakta olan varlık olarak algılarız

Bu yüzden klasikler siyasi anlamda tek-tipçi (otoriteryan) rejimlerin hakim kılmaya çalıştıkları tek yönlü (indirgemeci) varlık tasavvuru karşısında birer direnç noktaları olurlar. Tam da bu özellikleri nedeniyle onlar toplumda çok-sesli düşünce ya da çok boyutlu varlık tasavvuru geleneğinin oluşumunda hayati rol üstlenirler. Kısacası klasikler, eriştikleri her bir zaman dilimi içinde kendilerine özgü anlam dünyalarını ifşa ederek birer direnç noktaları haline gelirler.

Bu yüzden, klasikler aslında okunan metinler değildirler; aksine onlarla karşılaşılır ya da yüzleşilir. Onların kendilerine özgü muhtevaları nedeniyle bizim varlık tasavvurumuzdan farklı bir varlık tasav-

vurunu veya tecrübesini açığa çıkarmaları, bizim varlığın farklı boyutları ya da yönleriyle yüzleşmemizi/karşılaşmamızı mümkün kılar.

Geldiğimiz nokta açısından bakıldığında, yazımızın başında ifade ettiğimiz sorunun sorulma tarzının kendi içinde modern öznelciliği barındırma anlamında bir takım sorunları barındırdığını daha iyi fark edebiliriz. Zira klasikleri işin başında bir okuma sorunu olarak görmek, okuma eylemine yüklediğimiz öznelcilik ton ya da karakterinin bizi ne denli etkilemekte olduğunu da dolaylı olarak açığa çıkarır.

Ancak eski-yeni ikilemi içinde yer tutan veya bu ikilemin oluşmasına yol açan zaman farkı bilincinin aslında kendi varlığımızı algılama tarzımız için de geçerli olduğunu gördüğümüzde, klasiklerle aramızdaki zaman farkı bilincinin kısmen dönüştüğünü yani klasiklerle eş-süremlî (diachronic) bir ilişki içinde bulunduğumuzu anlarız.

Klasik eserlerin muhteva farklılığının bizi kendi öznelci okuma tarzımızın sınırlılıkları içinden sıyrıp çıkardığını anladığımızda, klasik eserlerle yüzleşmenin başlı başına bir tarihsel olay ya da tecrübe olduğunu da anlamış oluruz. Klasik eserler, bu rolleri nedeniyle, karşımızda pasif halde duran birer okuma nesnesi olmanın çok ötesinde, bizi kendi halimize bırakmayan, bizi dönüştüren ve bizi daha önce belirleyemediğimiz bir tarihsel süreç içine sevkeden aktif bir eylem alanı haline gelirler.

İşte bu durum, yukarıda kısmen değindiğimiz üzere, neden klasiklerle ilişkimizin aslında eş-süremlî bir ilişki olduğunu, ya da Hegel'in klasikleri neden kendilerine yorumlayan metinler olarak ele aldığını bir başka açıdan ifşa etmiş olur.

Sonuç itibarıyla, klasiklerle olan ilişkimizin farklı boyutları açığa çıktıkça klasiklerle yüzleşmemizin ya da karşılaşmamızın basit bir okuma eyleminin çok ötesinde diyalojik bilincin gelişiminde hassas bir rol oynadığı daha iyi anlaşılabilir. Bu sayede klasiklerin neden klasikleştikleri, kendi orijinal zaman dilimlerinin ötesinde uzanarak tarihsel dönü-

şüm içinde aktif rol üstlenebildikleri daha iyi kavranabilir. ■